

Radosław Gross

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dominik Krysiak, *Polska Partia Robotnicza w województwie olsztyńskim w latach 1945-1948. Struktury–kadry–działalność*, wyd. Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku, Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017, ss. 526, ISBN 978-83-8098-281-9

Po 1989 r., mimo swobody badawczej, dostępu do materiałów źródłowych, tematyka dotycząca działalności Polskiej Partii Robotniczej w wymiarze lokalnym nie cieszyła się zbyt dużą popularnością. Z publikacji zwartych poświęconych działalności PPR na szczeblu wojewódzkim po 1945 r. ukazały się dotychczas dwie prace. Adama Dziuby: *Totalitaryzacja. Polska Partia Robotnicza na scenie politycznej województwa śląskiego (1945–1948)*, Katowice 2016 oraz Dominika Krysiaka: *Polska Partia Robotnicza w województwie olsztyńskim w latach 1945–1948. Struktury–kadry–działalność*, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017. Poza tym ukazała się monografia źródłowa poświęcona PPR na Dolnym Śląsku autorstwa Anastazji Kowalik: *Polska Partia Robotnicza w systemie politycznym na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948. Wybór dokumentów*, Wrocław 1991. Przedmiotem niniejszych uwag będzie praca Dominika Krysiaka.

Książkę Dominika Krysiaka wydały w 2017 r. Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku oraz Delegatura IPN w Olsztynie, której Autor był pracownikiem. Podkreślić należy, że problematyce PPR na Warmii i Mazurach, przed książką Dominika Krysiaka, poświęcono jedynie dwie odrębne publikacje monograficzne, które ukazały się jeszcze przed 1989 r. Pierwsza z nich to praca zbiorowa wydana w 1959 r. pod redakcją Witolda Bartnikowskiego, Tadeusza Ostojkiego i Feliksa Walichnowskiego zatytułowana: *PPR na Warmii i Mazurach w latach 1945–1947*, druga zaś to publikacja rocznicowa: *XX rocznica powstania PPR na Warmii i Mazurach: materiały z sesji naukowej*, która ukazała się w 1965 r. Poza tym działalność PPR na Warmii i Mazurach była przedmiotem analizy Edmunda Wojnowskiego w monografii poświęconej kształtowaniu się stosunków politycznych na Warmii i Mazurach w latach 1945–1947 (*Warmia i Mazury w latach 1945–1947. Kształtowanie się stosunków politycznych*, Olsztyn 1968). Wymienione prace mają jednak charakter pamiętnikarski, wspomnieniowy, rocznicowy oraz propagandowy. Ukazują działalność PPR jednostronnie oraz bezkrytycznie i wyraźnie ciąży na nich „piętno ideologiczne”. Zdecydowanie cenniejsze są artykuły przyczynkarskie i publika-

eje dokumentów poświęcone działalności Polskiej Partii Robotniczej, które ukazały się po 1989 r. Wśród nich wymienić należy przede wszystkim publikacje Bohdana Łukasze-wicza, Waldemara Brendy i Karola Sacewicza. Już chociażby z tego powodu podjęcie przez Autora recenzowanej monografii tej tematyki wydaje się w pełni uzasadnione.

Praca Dominika Krysiaka składa się z pięciu rozdziałów, wykazu skrótów, bibliografii, wykazu tabel, wykresów i schematów, wykazu map, indeksu osobowego, a także dołą-czonych na końcu książki ilustracji. W pierwszym rozdziale, zatytułowanym: „Powstanie i rozwój Polskiej Partii Robotniczej w Okręgu Mazurskim”, Autor przedstawia genezę i cele powstania Polskiej Partii Robotniczej, jej strukturę oraz wpływy podczas okupacji, a także okoliczności przejęcia władzy w kraju. W dalszej części opisuje koncepcje doty-czące włączenia ziem zachodnich i północnych do Polski, w tym Warmii i Mazur, oraz początki polskiej administracji i organizację struktur partii politycznych w Okręgu Ma-zurskim. Kończącą część rozdziału poświęcił powstaniu Komitetu Wojewódzkiego PPR w Olsztynie, komitetów powiatowych, strukturze organizacyjnej PPR w województwie olsztyńskim, jej rozbudowie w latach 1945–1948, funkcjonariuszom etatowym i tzw. akty-wowi partyjnemu, a także wzrostowi liczby członków partii. W tym miejscu można po-stawić zarzut, że Komitetowi Miejskiemu PPR w Olsztynie poświęcono zaledwie jedno zdanie, wzmiankując jego powstanie (s. 65), i to w części pracy poświęconej okoliczno-ściom utworzenia Komitetu Wojewódzkiego PPR. Wydaje się, że właściwszym miejscem na zamieszczenie tych treści jest dalsza część pracy, w której Autor opisuje powstawanie kolejnych komitetów powiatowych PPR. Wszak Komitet Miejski w Olsztynie (mieście wydzielonym), w strukturze PPR, odpowiadał komitetom powiatowym, co zresztą Autor zaznaczył na schemacie przedstawiającym strukturę organizacyjną PPR (s. 127).

Autor w tej części monografii dość szczegółowo zajął się także uposażeniami eta-towych członków Komitetu Wojewódzkiego i komitetów powiatowych. Warto podkre-slić, że narracja została wzbogacona o cenne zestawienia zawarte w tabelach, w których przedstawiono skład organów wybieralnych KW PPR w Olsztynie ustalany podczas ko-lejnych wojewódzkich konferencji partyjnych (s. 131–132). W formie tabeli przedsta-wiono także wykaz kolejnych pierwszych sekretarzy komitetów powiatowych PPR z lat 1945–1948 (s. 137–139), statystykę dotyczącą liczby członków PPR w poszczególnych powiatach (s. 176–177), organizacji partyjnych (s. 182) oraz składu socjalnego członków PPR (s. 183–184).

Drugi rozdział książki w całości poświęcony został lokalnej „elicie” partyjnej, czyli sekretarzom partyjnych komitetów oraz członkom partii zasiadającym w jej władzach na szczeblu wojewódzkim i powiatowym. Autor analizując ich sylwetki zastosował metodę prozopograficzną. Zajął się kolejnymi pierwszymi sekretarzami Komitetu Wojewódzkie-go, osobami zajmującymi stanowisko drugich sekretarzy KW, a także pierwszymi sekre-tarzami komitetów powiatowych. Wyniki badań Dominika Krysiaka są dość ciekawe.

Przedstawiają zbiorowy portret lokalnej elity partyjnej na przykładzie osób piastujących wspomniane wyżej stanowiska. W przypadku kolejnych sekretarzy KW analizie poddał ich pochodzenie społeczne, narodowość, stan wykształcenia, losy do czasu objęcia stanowisk partyjnych w olsztyńskich strukturach PPR, przyczyny utraty stanowisk. W bardziej ogólnym, statystycznym ujęciu, przedstawiono charakterystykę sekretarzy komitetów powiatowych, członków Komitetu Wojewódzkiego PPR w Olsztynie, Komitetu Miejskiego PPR i członków komitetów powiatowych.

W trzecim rozdziale zostało scharakteryzowane funkcjonowanie partyjnych struktur w województwie olsztyńskim w latach 1945–1948. Autor zajął się kwestiami personalnymi, w tym okolicznościami, w jakich dokonywano zmian na stanowisku I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PPR w Olsztynie, przedstawił politykę kadrową na poziomie komitetów powiatowych i gminnych, konflikty między członkami partyjnego kierownictwa, problemy organizacyjne. Opisane zostały ponadto kursy i szkolenia, którym poddawano członków partii, a także system propagandy wewnętrznej. Rozdział zamyka część poświęcona wykluczeniom członków partii z szeregów PPR.

W kolejnym rozdziale Autor zajął się działalnością polityczną olsztyńskich struktur PPR. Pierwszą część rozdziału zatytułował „Społeczne i gospodarcze uwarunkowania działalności politycznej PPR przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego”. Dodajmy jednak, że z zamieszczonych treści wynika, że „uwarunkowaniom gospodarczym” poświęcono niewiele miejsca. W dalszej części przedstawiono działalność PPR w okresie referendum 1946 r. (w tym przygotowania polityczne podjęte przez lokalne struktury partii komunistycznej, tworzenie bloku wyborczego na poziomie wojewódzkim, działalność propagandową), a także kampanię i wybory do Sejmu Ustawodawczego, w której wykorzystano struktury UBP, MO i ORMÓ. Rozdział kończy się opisem akcji scaleniowej przeprowadzonej na terenie województwa olsztyńskiego w 1948 r.

Pracę swą Dominik Krysiak zamknął rozdziałem poświęconym stanowi uświadomienia członków Polskiej Partii Robotniczej na Warmii i Mazurach. Autor podjął w nim próbę oceny stopnia ideowości członków aparatu partyjnego. Opisał demoralizację i przestępczość występującą w szeregach partyjnych. W części tej poruszona została także rola, znaczenie i zadania powierzane kobietom w olsztyńskiej PPR. Rozdział zamyka opis tworzenia powojennego mitu PPR.

Warto dodać, że Dominik Krysiak, przygotowując monografię, wykorzystał dość szeroką bazę źródłową, na którą składa się ponad trzydzieści zespołów akt zgromadzonych w pięciu archiwach, zarówno centralnych, jak i lokalnych. Wykorzystane zostały także źródła opublikowane w ponad trzydziestu zbiorach dokumentów. Ważnymi zbiorami źródeł aktowych, wykorzystanych w pracy, był „Dziennik Ustaw RP” oraz „Monitor Polski”. Bazę źródłową uzupełniły publikacje prasowe trzech lokalnych czasopism, pamiętniki i wspomnienia oraz opracowania. Wśród tych ostatnich Autor wymienia w bi-

bibliografii blisko 250 pozycji. W tym miejscu można zarzucić Autorowi, że opracowania w formie maszynopisu zamieszcza w tej części bibliografii (np. A. Bujko, D. Zagził). Wydaje się, że właściwszym rozwiązaniem byłoby wydzielenie odrębnej części bibliografii dla tego typu niepublikowanych prac.

Podsumowując, Autor w ocenianej monografii wskazał główne mechanizmy funkcjonowania PPR na poziomie lokalnym. Skupił się na mechanizmach wewnętrznych, tj. na działaniu struktur partyjnych, polityce kadrowej, konfliktach wewnętrznych, problemach organizacyjnych itd. Starał się też przedstawić rolę i znaczenie partii komunistycznej w kształtowaniu ówczesnego życia politycznego, społecznego i gospodarczego na Warmii i Mazurach, choć w tym miejscu można zarzucić, że zbyt mało miejsca poświęcono opisaniu roli transmisji, jaką odgrywały struktury lokalne w realizowaniu polityki społecznej i gospodarczej kreowanej przez warszawskie „centrum władzy”, a więc działaniom podejmowanym przez PPR na Warmii i Mazurach, które w głównej mierze decydowały o jakości życia codziennego ówczesnych mieszkańców regionu. Kwestie te poruszono jedynie w części czwartego rozdziału.

Monografia nie jest wolna od drobnych błędów redakcyjnych. Przykładowo, pojawia się niewłaściwy zapis nazwiska członka KW PPR w Olsztynie Mariana Palamarczyka (w pracy występuje jako: „Palmarczyk” – s. 132, 232, 272). Zresztą ten sam błąd popełnia M. Płotek w swej monografii poświęconej Okręgowi Mazurskiemu. W innym miejscu znajdujemy oczywistą pomyłkę dotyczącą liczby członków PPR z województwa białostockiego, którzy zgodnie z planem KC PPR z czerwca 1945 r. mieli być osiedleni w Okręgu Mazurskim. Zamiast 200 członków, Autor podaje 200 tys. członków (s. 69). W przypisie nr 238 na s. 79 pojawiła się błąd w dacie rocznej protokołu Egzekutywy KW PPR w Olsztynie: jest 11 I 1945 r., zamiast: 11 I 1946 r. W przypisie nr 10 na s. 294 błędnie podano skrót: „PPRiMR” zamiast „PPTiMR”.

Bez względu na powyższe uwagi, należy podkreślić, że praca Dominika Krysiaka jest udaną próbą przedstawienia procesu tworzenia i rozwoju organizacyjnego PPR w województwie olsztyńskim. Stanowi pierwsze, rzetelne, nie obciążone „ideologicznym bagażem”, opracowanie monograficzne, oparte na szerokiej bazie źródłowej, poświęcone najważniejszej partii politycznej działającej na Warmii i Mazurach w latach 1945–1948.